

DÖRT ÖRNEKLE POLONYA EDEBİYATINDA NAZİLERE BAKIŞ

Spojrzenie Na Portrety Hitlerowcow W Literaturze Polskiej Na Czterech Przykiadach

Neşe Taluy Yüce

Öz

Polonya edebiyatında İkinci Dünya Savaşından sonra Nazi portresinin işlenmesi farklı biçimlerde yapılmıştır. Aşağıdaki çalışmada, Z. Nalkowska'nın "Madalyonlar", T. Borowski'nin "Öyküler", A. Szczypiorski'nin Başlangıç" ve K. Moczarski'nin " Cellatla Konuşmalar" adlı eserlerinde yer alan farklı Nazi betimlemeleri incelenmiştir.

Abstract:

Portrety hitlerowcow w polskiej literaturze po II. wojnie swiatowej sq zroznicowane. W ninejszej pracy czytelnik znajdzie rozne portrety hitlerowcow na przykiadach z "Medalionow" Nalkowskiej, "Opowiadani" Borowskiego, "Poczatku" Szczypiorskiego i "Rozmow z katem" Moczarskiego.

Savaş sonrası Polonya edebiyatında Nazilere bakış çok farklı biçimlerde görülür. Çoğu eserde, bu kişiler, insanlık dışı canavarlar olarak nitelendirilirlerken, bazı eserlerde yazgının kurbanları gibi sayıldıklarına tanık olur, okuyucu. Savaş edebiyatının yeri, savaşı tüm dehşeti ve kıyıcılığı ile yaşamış Polonya için önemlidir, hiç kuşkusuz. Pek çok yazar, yaşadıkları bu savaşı değişik görüşlerle kendilerinden sonrakilere anlatabilmek için yazmışlardır.

Zofia Nalkowska'nın "Madalyonlar"ı,¹ Tadeusz Borowski'nin "Öyküler"i, Andrzej Szczypiorski'nin "Başlangıç"ı ve Krzysztof Moczarski'nin "Cellatla Konuşmalar" adlı röportaj-anı romanı aynı konuya adanmıştır; ne var ki tümüyle farklı biçimlerde.

Borowski kamplarda yaşamış bir kişi olarak, olayları tanık gözüyle anlatır. Gerçi "Madalyonlar" da olayların tanıklarının ağızlarından aktarılan röportaj biçiminde yazılmış öykülerdir. Ama kamplarda bulunmamış bir yazarın, yani Natkowska'nın aracılığı ile aktarılır. Nalkowska, bu eserinde, kamplarda insanlar üzerinde yapılan tıbbi deneylerden, kadın kamplarındaki inanılmaz dehşetten, yamyamlığa neden olan açlıktan ve hastalıklardan söz eder.

Yukarıda sözü edilen gerçekler, barış içinde yaşayan insanlar için inanılmaz gelebilir. Ne var ki SS kuwetine mensup askerler savaş sırasında öyle suçlar işlemişlerdir ki, bu suçlar karşısında insan insanlığından utanır. Aslında her insanda iyilik olduğu kadar kötülük de vardır. Ama bu bastırılmış kötülük, vahşet güdüsü normal koşullarda ortaya çıkmaz. Belki de, Naziler, ilk dünya savaşından sonra çok fazla ezildiğini düşündükleri onurlarını kurtarmak adına, kayıtsız şartsız bir diktatöre, Hitler'e teslim oldukları için, bu canavar diktatörün sadist düşüncelerini benimseyip içlerindeki kötülüğü ve vahşeti var gücüyle ortaya çıkarmışlardır.

Zofia Nalkowska, Nazilerin suçlarını tespit etmek için kurulan savaş sonrası bir komisyonun üyesi olarak savaşın insanlık dışı tüm yönlerine tanık olmuş ve bunları yansıtmak istemiştir.

Savaş sırasında toplama kamplarında insan öldürmek SS subaylarının en büyük eğlenceleriydi. Ayrıca bundan çıkarları da vardı, elbette. Güçlü ve sağlıklı olanlar işe koşuluyorlardı, ama zayıf, hasta ve yaşlı olanları ne diye boşa beslemeliydi ki?! Güçlü ve genç olanlar fabrikalarda, madenlerde çalıştırılıyorlardı. "İnsan Güçlüdür" adlı öyküde bu çalıştırma eyleminin makaber bir boyuta ulaştığı görülür. Öykünün kahramanı, soydaşlarının cesetlerini gömmekle görevlendirilmiş genç bir Yahudi'dir. Ancak acı yazgı, zavallı gence, anne ve babasının cesetlerini de gömdürecektir.

¹ Nalkowska'nın 'Madalyonlar'ı ve Borowski'nin 'Öyküler'ini Türkçeye çevrilmiştir. Nalkowska, Z. (1998). *Madalyonlar*. (Çev. O. Fırat Baş). İstanbul: Evrensel Borowski T. (1981) *Taşlaşan Dünya*. (Çev.Z. Selimoğlu), İstanbul: Yazko.

İnsanın yamyama dönüştürülmesini en korkunç biçimde anlatan öykü ise, "Dip" adlı öyküdür. Bu öyküde ölüme terk edilerek, soğuk hücrelere atılan hasta kadınların, biraz daha yaşayabilmek için kendilerinden önce ölenleri yemeleri anlatılır.

Ölümlere hammadde gözü ile bakıldığını da "Profesör Spanner" adlı öyküden öğreniyoruz. Almanya, savaşın getirdiği zorluklardan dolayı, sabun yapmak için gereken 'yağ'dan yoksun kalmıştır. Bu durumda, iyi bir vatandaş ve parti üyesi olan bilim adamı Spanner'e ölü bedenlerden sabun yapma görevi düşer. İşin ilginç yanı, ne Spanner, ne de ekibi bu olaya ahlaki ve insani yönden bakmazlar. Ne de olsa görev, görevdir.

Nalkowska'dan öğrendiğimize göre, kamplarda, değişik bilimsel deneyler sürdürülmektedir; elbette insan bedenleri üzerinde... Hiç kuşkusuz bu deneyler, yaşanan bunca acı, bunları yaşayanlarda, hatta tanık olanlarda pek çok ruhsal sıkıntıya neden olacaktır. Değerlerin devalüasyonu, her gün tanık olunan ölüm sahneleri, sürekli korku, insanları ve ahlak anlayışını tümüyle değiştirmiştir. İnsan, kendisinden başkasını düşünmez olmuş, yalnızca ne pahasına olursa olsun yaşamının peşine düşmüştür. Öyle ki "Demiryolu" adlı öyküde, toplama kampına götürülürken, trenden atlayıp yaralanan, raylara uzanmış hasta bir kadına, yiyecek vermelerine karşın, onu evlerine alamayan, buna cesaret edemeyen insanlar konu edilir. Çünkü korku, merhamete baskın gelir. Öykünün sonu ise trajiktir. Genç bir adam, kimsenin gerçek anlamda yardım etmeye yanaşmadığı bu kadını, vurarak öldürür; tıpkı bacağı kırılmış bir atı vurur gibi. Burada okuyucu, vahşetin merhametle sarmalanışma tanık olur.

İnsanlıktan çıkan insanlar, yalnızca Naziler de değillerdir aslında. Sürekli esen terör havası, herkesi değiştirmiştir. Profesör Spanner'in ölüm atölyesinde çalışan genç bir Polonyalının bu işten rahatsızlık duymaması ya da gettonun duvarlarına bitişik oturan bir kadının "Mezarcı Kadın" adlı öyküde olduğu gibi, yanan evlerden atlayan insanların yaşantısına tepkisiz kalması bu duruma örnek gösterilebilir.

"Madalyonların yazarı Nalkowska'nın, belki de olayların birebir tanığı olmadığı için, mesafeli bir anlatımı vardır. Ama bu öykülerin hepsinde, haklı bir biçimde Naziler, insanlık düşmanı olarak yansıtılırlar." Auschwitz Kampındaki Çocuklar ve Yetişkinler" adlı öyküde Nazilerin hepsi, yazar tarafından, eylemlerinin bilincinde ve bundan tümüyle sorumlu kişiler olarak tanımlanırlar.

Oysa Borowski'de durum çok farklıdır. Tadeusz Borowski için kamp bir yaşama biçimidir. Öykülerin, aynı anlatıcı, yani Tadek (Tadeusz'un

kısıtlanmışdır) adlı bir genç adam tarafından anlatıldığı görülür. Peki kimdir bu adam? Bu genç adam, kampta yaşam savaşı veren bir insandır. SSlerin, cellatların yardımcısı, bir *Auschwitz canisidir*.² Bu anlatıcı çoğu zaman ikinci planda kalır. Pek çok olayı birinden farklı bakış açılarından anlatır. Öyle ki bu dünya, kamp nöbetçilerine göre farklı, tutuklulara göre farklı, hatta boş bir midenin ya da dolu bir midenin sahibine göre farklı bir dünyadır. İşte bu her 'göre farklı' sözü, bir anlamda savaşın dehşetini yansıtan insanların suçlarını affedilebilir kılar, belki... Yapısı, kurumlan, kuralları, bilindik dünyadan çok farklı olmasına karşın bu dünyayı doğal biçimde anlatır, Tadek. Anlatıcıyı çevreleyen kahramanlar, ölmeye ve ölümü görmeye o denli alışıklardır ki, paradoksal biçimde ölümü yaşamak, yaşama biçimi halini almıştır. Ölümüne bunca alışkın, hatta hazır olan kişilerin yaşama karşı bağlılıkları bu paradoksu güçlendirerek anlatımı vurucu kılar. Öykülerdeki temel konular, ölüm, beslenme ve cinselliktir. Bir anlamda Borowski kamplardaki terörü ve Naziler tarafından uygulanan insanlık dışı vahşeti, ikinci plana atar. Cinayetlerin kurbanlarını acıyla anlatmaz; bu katliama ne kurbanlar, ne de sıranın bir süre sonra kendilerine geleceğini bilen diğerleri itiraz etmezler. Çünkü burada ölüm çok doğaldır. Ne var ki yaşamak, eğer bir diğerinin ölmesi ile gerçekleşebilirse, insanlar en yakınlarını bile satmaktan kaçınmazlar. Örneğin, "Bayanlar Baylar Buyurun Gaz Odasına" adlı öyküde, genç bir kadın, çocuklu kadınların öldürüldüğünü bildiği için, çocuğundan kaçır. Bu ve bunun gibi ahlaki çöküntülerin nedenini, "Bizim Orada Auschwitz'de" adlı öyküde şu tümce ile açıklar Borowski, *Çünkü yaşayanlar hep haklıdır, ölümler ise hiç*. "Öylesi Bir Gün" adlı öyküde, *Açlık bir insan diğerine yiyecek gözüyle baktığında, gerçek anlamda açlık halini alır*. diyerek, yamyamlığa da farklı bir gözle baktığını açıkça ortaya koyar, Borowski.

Borowski öykülerinde grotesk düzenli bir dünya sunar, okuyucusuna. Kuralları olan bu düzenin yöneticileri ve yönetilenleri olması da kaçınılmazdır, elbette. İlginç olan, bu grotesk yaşamda yöneticilerin cellat, yönetilenlerinse kurban konumunda bulunmasıdır. Bu ikili arasındaki sınır, "felaket uygarlığında" yeni baştan kurulmuş gibidir, sanki. Yönetici-cellat konumundaki Almanlar, yönetilen-kurban konumundaki tutukluların, güçlerine ve kamplara gelirken yanlarında getirdikleri değerli eşyalara gereksinmektedirler. Borowski, öykülerinde, bu tutukluların güçlerinden ya da mal varlıklarından elde edilen sermayenin dönemin Alman devletine kar sağladığını açıkça belirtmekten kaçınmaz.

² Bu tanımlama Andrzej Wirth'e aittir. Özgün biçimi *oswiecimski zbrodniarz*. (Borowski Tadeusz, (1991) *Uftvory Wybrane*, Önsöz. Werner, A. Wrocław,s.LX)

Bu öykülerde Borowski bir yazardan çok, felsefe tarihçisi tavrındadır. Öyle ki, sanki bu felaket uygarlığını, antik uygarlıklarla karşılaştırır. Bu eski uygarlıklarda kurulan anıtların, binlerce kölenin ölümleri üzerine kurulması gibi, bu yeni felaket uygarlığı da binlerce savaş kurbanının cesetleri üzerine kurulur. Ne var ki, bu korkunç uygarlığın yöneticileri ve yönetilenleri, aslında aynı savaşın kurbanı olarak ortaya çıkar ve bunun için de çoğu zaman benzeşirler. "Öykülerin anlatıcısı Tadek için kamp, kendi mantığına göre kuralları olan tek gerçektir. Burada, cellat -SSler, onların yardımcıları kapolar ve umarsız kurbanlar arasında bir fark yoktur. Çünkü hepsi aynı düzenin bir parçasıdır."³

Borowski'nin betimlediği SSler, özellikle savaşın son dönemlerinde, tutuklular gibi, yaşamlarından bezmiş olarak yansıtılırlar. SSlerin yaptıkları kıyımın günahını, onlara bu kıyımı emredenlerde aramanın bilinci de var, hiç kuşkusuz bu düşünce de. Schillinger'in Ölümü" adlı öyküde, bir tutuklu kadın tarafından vurulan S S subayının ölürken, *Tanrım ben böyle acı çekmek için ne günah işledim ki?!* demesi bu bağlamda çok anlamlıdır.

Andrzej Szczypiorski'nin eseri "Başlangıç" ise, 1986'da önce Paris'te basılmış, daha sonra ise, 1989'da okuyucusuyla Polonya'da buluşmuştur. Roman, 1942 yılını anlatarak başlar, ama yazar, kahramanların anılarına da uzanarak 1904 yılına kadar geri gider, diğer yandan da kahramanların akıbetlerini anlatmak suretiyle savaş sonrasından söz ederken, zaman yelpazesini, Polonya'da olağanüstü hal durumunun ilan edildiği seksenli yılların başlarına kadar açar. Bir başka deyişle, seksen yıllık bir zaman dilimini anlatır. İlginç kompozisyonu, olayları kronolojik sıraya bakmaksızın yansıtması, bu biçimde geleceği, şimdiyi ve geçmişi olağanüstü ustaca bir kıvraklıkla karşı karşıya getirmesi, romana özgünlük sağlar. Ne var ki bu çalışmada bizi ilgilendiren, Szczypiorski'nin II. Dünya Savaşı sırasında Almanlara, Yahudilere ve Polonyalılara bakış açıdır. Szczypiorski'nin savaşı anlatışı, -belki de bu roman savaştan yaklaşık kırk yıl sonra yazıldığı için- Nalkowska'dan ve Borowski'den oldukça farklıdır. Aslında bu farklı bakış açısını yazarın kendisi şöyle açıklıyor:

*Geçmiş yoktur. Yalnızca anılar vardır.(...) Bu savaş benim anılarımda yer alıyor. Yalnızca benim anılarımda. Anılarımdın dışında, başka bir yerde benim için yok. (...) Bu savaşı anımsayan bir yaşıtım diyebilir ki,- bu savaş sizin anılarınızda değil, tarihte var olan bir savaş, çünkü onu ben de anımsıyorum. O zaman ben de ona derim ki,- evet ama sizin anımsadığınız savaş, benimkinden farklıdır.*⁴

³ Jarosinski, Zbigniew. (1996). *Literatura lat 1945-1975.* , Warszawa:PWN. s.29

⁴ Szczypiorski, Andrzej. (1997). *Początek.* Önsöz Jazdzewska-Goldsteinowa, Ewa., Poznan: Sens. s. 11.

"Başlangıç"ta söz edilen savaş, her şeyden önce iyi ve kötünün savaşıdır. Roman, insanlığın iyi ve kötü yüzlerini resmeden bir metafor havasında yazılmıştır. Savaş, kötülüğün, ölümün ve acımasızlığın kol gezdiği bir afettir. İnsanlığını yitirmiş insanlar, insanın insanı acımasızca katletmesi, mutsuz, korumasız çocuklar, aldatma, ihbar gibi savaş için sıradan olan olayları anlatırken, yazar, insanlıktan yoksun kalmanın tanımını yapar, bu romanda.

Daha sonra da insanlık dışı bir ortamda yaşamaya çalışan insanları anlatır. Bir ulusu ya da ırkı tümüyle suçlamadan önce, bu ilginç ve sıradan olmayan koşullarda gelişen olaylara mesafe alarak bakmayı tercih eder. Öyle ki, romanın kahramanlarından birisi olan Nazi subayı Miller, ırkdaşı Blutman tarafından ihbar edilen Yahudi Irma Seidenman'ı kendi canını tehlikeye atarak kurtarır. Bu romanda stereotiplerin kırılışına tanık oluyoruz. Polonyalılar arasında, yabancı insanlar için kendi yaşamlarını tehlikeye atanlar olduğu gibi, Suchowiak gibi haydutlar da yer alır, "Başlangıç"ta. Yahudiler arasında kurbanlar vardır ama , Blutman gibi cellatlar da görülür. Bu eserde, Miller örneği 'iyi Almanların' yanı sıra, 'kötü Almanlar' da rol alırlar. Kısacası Almanlar yalnızca kasap olarak yansıtılmazlar. Yahudiler ve Polonyalılar da savunmasız kurbanlar değildirler. Bir Yahudi olan Blutman, savaş öncesinden tanıdığı Irma'yı Yahudi olduğu için ihbar eder ya da Polonyalı Yakışıklı Lolo, para için yurttaşlarını ve Yahudileri satar. Yazar, olaylara düşmanın gözüyle bakıp, beyni ile düşünmeye de çalışır. Bu romanda 'kötü Alman' olarak tanımlanan Stuckler, Varşova'da gestapo şefi olarak görev yapar. Eğitimsiz bir değirmenciyken Nazi subayı olmuş bu adam, hiç kuşkusuz partinin tüm isteklerine boyun eğecek ve eline geçirdiği bu beklenmedik gücü acımasızca kullanacaktır. İnsanları öldürürken suçluluk ve vicdan azabı duymaz, çünkü çok şey borçlu olduğu Nazilerin emirlerini yerine getirmektedir. Ona göre Alman ırkı tüm ırklardan üstündür. Ülkesinin düşmanları olarak gördüğü Slavları ve Yahudileri öldürmek, bu durumda onu görevidir. Geçmişinin verdiği aşağılık duygusunu, Alman ırkının, Slavlardan ve Yahudilerden üstün olduğu düşüncesi ile perdeler. Bir anlamda Szczypiorski, yazgının bir oyuncuğu olarak bulur Stuckler'i. Onun için de kimseyi suçlamadığı gibi, onu da suçlamaz. Suçladığı, savaşı icat eden insanlıktır belki, yalnızca. 'İyi Alman' Miller de bir Alman subayıdır. Ne var ki savaşı, Avrupa'nın karşılaştığı bir şanssızlık olarak görmektedir. Szczypiorski Almanlara olan bakışını, *tüm Almanların aynı olmadığını, herkes biliyor* diyen kahramanı Irma'nın ağzından açıklar. Tarafsızlığını, yine kendisi gibi, savaşa tarafsız gözle bakmaya çalışan bir başka yazarın, Moczarski'nin "Cellatla Konuşmalar" adlı kitabına yazdığı önsözde şöyle belirtir:

Hiçbir zaman, yalnızca Lehçe konuşuyor, kendini Polonyalı olarak görüyor diye aşağılık bir adama yakınlık duymam. İyi bir Alman, Rus ya da İngiliz, bana, yalnızca doğduğum topraklarda doğduğu ve benim dilimi konuştuğu için kardeşim olması gereken bir serseriden daha yakın gelir. Bu görüşü de Moczariski'nin dostluğuna borçluyum

Moczarski'nin kitabı "Cellatla Konuşma" bir röportaj-anı biçiminde yazılmış bir romandır. Moczarski, bu eserinde, savaş sırasında insanlık dışı davranan Almanların caniye dönüşmelerinin yanıtını arar. 1949'da yeni gelen sisteme ve düzene baş kaldırdığı için Moktov hapisanesine giren Moczarski, Jürgen Stroop ve Gustave Schilke adlı iki savaş suçlusuyla aynı hücreye düşer. Yazgı, cani Nazilerle, bir savaş kahramanını aynı kefeye koymuştur. Moczarski'nin, bu iki Nazi ile yaptığı röportajları yansıtan kitap, Nazilerin soykırıma varan cinayetlerinin köklerinde yatan nedeni araştırır. Moczarski, tümüyle tarafsız kalarak, özellikle Hitler'in en acımasız katillerinden birisi olarak tanınan Jürgen Stroop'un cellat kariyerini irdeler. Çocukluğunu ve gençliğini bir taşra kasabasında geçiren ve ilkokuldan sonra okumayan, hırslı Stroop'un, (burada "Başlangıç"taki figürlerden birisi olan Stuckler ile benzeşme görülür) polis olan babası tarafından düşmanını acımasızca vurması, gözü kapalı üstlerinin emirlerine itaat etmesi yolunda telkinlerle büyütüldüğünü görüyoruz. Katı bir askeri disiplinle yetişen bu genç için, emir komuta zincirinin önemi, hiç kuşkusuz büyük olacaktır. I. Dünya Savaşı sırasında, pek çok yaşıtı gibi genç Stroop da gönüllü olarak savaşa gider. Böylece çevresinin ve özellikle babasının övgüsüne nail olur. Ama savaştan dönüşü acıklı olacaktır, gerçi fiziksel olarak yarası ağır değildir, ne var ki yenilgi, genç adamı derinden yaralamıştır. Çok değer verdiği üniformasını çıkarmaya hiç de niyeti olmayan Stroop, bu yolda devam etmek ister, ama yetersiz eğitimi sürekli karşısına çıkmaktadır. Bu eksikliğini amirlerine kayıtsız şartsız itaat etmekle gidermeye çalışır. Bu itaatkar genç kısa sürede, kendilerine tıpkı böyle uşaklar arayan Nazilerin dikkatini çeker. Yalnızca Alman ırkının yaşamaya hakkı olduğu, diğer ırkların Almanların yaşaması için öldürülmeleri gerektiği yolundaki telkinler ve bu sırada kendisine sağlanan daha önce görmediği yaşam şartları, genç adamı geri dönülmez biçimde değiştirmiştir. Daha sonra bir S S subayı olarak önemli görevlere gelen Stroop, yüzlerce kişinin katili olarak çıktığı mahkemenin önünde yalnızca kendisine verilen emirleri yerine getirdiğini, değersiz insanları öldürdüğü için de rahatsızlık duymadığını söyleyecektir. Bir anlamda, kesinlikle suçlu olan Stroop'un, toplumsal güdülemenin bir kurbanı olduğunu görüyoruz. Bu kitap, Jürgen Stroop'un yaşamını anlatırken, totaliter rejimlerdeki insanı, insanlıktan çıkarma mekanizmasının

⁵Moczarski, Kazimierz. (1992) *Rozmowy z katem*. Önsöz Szczypiorski, A. Warszawa., s.18.

gücüne dikkat çekiyor. Moczarski, Strop'un suçlarını olduğu gibi anlatıyor. Strop, Ukrayna'da D-4 karayolunda ölen binlerce insanın katlinden, Varşova Gettosu'nun ortadan kaldırılmasından, Yunan Yahudilerine yapılan kıyımdan, Amerikalı esirlerin öldürülmesinden sorumlu tutulmaktadır. Bu cani adama göre savaş, her ulusa gereken biyolojik ve psikolojik bir tedavidir. Hitler'in ırklar teorisine candan katılan Strop, kuzey Avrupalı ırkının (Nordisch) insanüstü olduğuna ve Avrupa'yı yönetmekle görevli seçildiğine inanır. Yahudilerin ise, dünyayı tehdit eden, 'insanaltı' bir ırk olarak yok edilmeleri gerektiğini düşünür. Ona göre Yahudi insan değildir, 'insanaltı' bir yaratıktır. Onların Avrupalılardan, yani kuzey ırkından farklı kanlan, farklı biyolojik dokuları, farklı kemikleri vardır. Çingeneler ve Mongollar, neredeyse hayvan olarak sayılırlar. Slavlar ise köle kabilelerdir. Strop'un psikolojik yapısını, içindeki tüm insani duyguları yok ederek, onu adım adım kitle katili yapan faşist sistem biçimlemiştir.

Kendisine Varşova Gettosu'nu yok etme görevi verilen Strop, Moczarski'ye sistemli bir biçimde tüm binaları yakma kararı aldığını açıklar; böylece ateşten kaçan Yahudileri 'inlerinden ve saklandıkları deliklerden' çıkarabilecektir. Evleri alev alev yanan Yahudiler 'şeytanlar gibi' koşar, saklanır, Almanlara ateş ederler. Getto'nun üzerinde koyu bir duman döner durur. Pencerelerden alevler fışkırır, rüzgar külleri ve kıvılcımları oradan oraya taşır. Alevler binaların üst kısımlarını sardığında, Yahudiler en üst katlarda görünürler. Pervazlara, çıkarak ateşin getireceği korkunç ölümden kurtulmak için, aşağıya, kaldırımlara atlamaya başlarlar. Bu korkunç görüntüyü, yani alevle, ateşle dumanla Yahudileri evlerinden nasıl çıkardıklarını, bu 'kızarmadan, bu tütsülenmeden' dolayı insanların nasıl çılgın gibi bağırduklarını, nasıl bir 'arzuyla köleliğe teslim olduklarını', aslında, bir kısmının intihar ettiğini, ama geri kalanların hemen vagonlarla Treblinka'ya yollandıklarını, soğuk kanlı bir biçimde aktarır, Strop

Görüldüğü gibi, görevini başarıyla tamamlamış bir insanın rahatlığı vardır bu sözlerde, ne de olsa bu başarısından dolayı gümüş haç kazanmıştır. İşte benzeri pek çok soğuk kanlı itirafa roman boyunca, okuyucu tanık olur. Bunca cani itiraf sonucunda, en azından gençlere acıyıp acımadıkları konusunda Moczarski'nin yönelttiği bir soruya Strop'un yanıtı ise, gerçek bir insanın, yani güçlü bir adamın, tıpkı kendisi gibi hareket etmesi gerektiği, yolunda olur.

Moczarski, Strop'u suçsuz bir insan olarak gösterip bağışlatmaya çalışmaz. Tam tersine, onu yoldan çıkmış bir kişilik olarak tanıtır. Bu Nazi'nin, ailesi ile olan ilişkilerinde bile sıcaklıktan yoksun olduğunu belirtir. Strop'un kariyeri, totaliter sistemlerin seçkinleri dışlayışının bir

göstergesidir. Yukarıda da belirtildiği gibi, Strop, SS subayı olmadan önce eğitimi yarım kalmış, parlak bir zekaya sahip olmayan, hırslı yapısıyla orta sınıfa dahil olmak için çırpınan bir insandır. Yeni Strop'u biçimleyen, ona başka bir dünya görüşü ve yepyeni alışkanlıklar empoze eden 'polis partisi' olmuştur. Böylece Strop, tüm gereksinimlerini karşılayan örgütün sadık bir parçası haline getirilmiştir. Moczarski'ye göre, III. Reich galip gelseydi, büyük bir olasılıkla Strop, Himler'in bir akademisinde doktor hatta doçent olurdu. İşte bu eser, yaşamının başında itilmiş kakılmış, ama daha sonra dahil olduğu bir grup tarafından çok önemli mevkiiler ve ayrıcalıklar kazanmış bir adamın yaşam öyküsünden çok, totaliter rejimlerin insanı insanlıktan çıkartma ve böylece caniler ordusu kurma denemelerini yansıtıyor bizlere. Bu bağlamda bu eser, sistemin gücünü, kendi gücü haline getiren zavallı insanların ne kadar tehlikeli olabileceklerini anlatan belgesel bir roman.

XX. yüzyıl, insanlığa büyük acılar geçiren bir yüzyıl olarak geçti tarihe, Özellikle bu yüzyılda yaşanan iki dünya savaşı, insanoğlunun tüm dengelerini altüst etti. Bunu en basit bir biçimde, ünlü oyun yazarı Mrozek, kendi öz yaşam öyküsünü anlatırken yansıtır:

Dokuz yaşıma kadar düzenli bir yaşamı tanıdım. Daha sonra bir şeyler oldu. Bilindik yapı harabeye dönüşmüştü. Savaş...Eğer savaş benim çocukluk dünya görüşümü sarsmak için çıktıysa, teşekkürler, ama biraz abartmış. Daha küçük bir şey de buna yeterdi. Bu bir sivrisinek öldürmek için bomba atmaya benziyor.(...) Savaş bittiğinde eski düzenden eser kalmamıştı.

*Şimdi lütfen dikkat, trampetler, orkestra! Maistro please, büyük bir giriş olacak. Sahneye kırmızı supermen giysisi ile komünizm çıkıyor. Bunu benim için giyinmiş, güzel, en azından bana öyle geliyor, yüzü gülüyor.(...) Garip olan önce onu görüşüm daha sonraysa görmek istemeyişim. Görüyordum, çünkü hepimiz görüyorduk. Biz, yani gri Polonya halkı. (...) Komünizmin ustaları akıllıydılar.(...) 20 yaşında bir genç olarak, komünistlerin getirecekleri her ideolojik öneriye, devrimci olması adına hazırdım. Çünkü kendi devrimime hazırdım da ondan.(...) 1913 'de Almanya'da doğmadığım için şanslıyım. Zira o zaman da, Hitlercilerin yanında yer alabilirdim. Değil mi ki temelde nazizmle komünizmin bir farkı yok, o zaman niye şanslı olayım ki?'*⁶

⁶ Mrozek, Sllowamir. (1994). "Möj zyciorys"..Nowe ksiazki. Nr.6,

İşte Moczarski eserinde tam da bu fikri yansıtmak istiyor. Totaliter yönetimlerde, savaşlarda katliamlarda ya da varolan düzenin altüst olduğu durumlarda asıl suçu tek tek bireylerde aramamak gerekir.

Savaştan hemen sonra yazılan ve toplama kampında yaşamış insanların anılarını yansıtan "Madalyonlar"da Naziler bağışlanamaz caniler olarak gösteriler. Yine savaştan hemen sonra yazılan ve birebir yazarının kamplarda yaşadıklarını anlatan "Öyküler" de ise kamp yeni bir düzen, Nazilerse bu düzenin yöneticileri olarak yansıtılırlar. Oysa savaştan çok sonra yazılan, "Başlangıç" ve "Cellatla Konuşmalar"da Nazilerin, insandan caniyeye dönüştürülme süreci yazarların ilgi alanını oluşturur.

Sonuçta bir suçlu varsa eğer, bu insanlıktır. Ne de olsa, Nalkowska'nın "Madalyonlar"ın mortosunda dile getirdiği gibi:

Bu yazgıyı, insanlar, yine insanlar için hazırlamışlardı.

KAYNAKÇA

- Borowski, Tadeusz. (1991). *Utwory Wybrane*. Wrocław
- Jarosinski, Zbigniew. (1996). *Literatura lat 1945-1975*. Warszawa: PWN
- Moczarski, Kazimierz. (1992). *Rozmowy z kqtem*. Warszawa
- Mrozek, Stowamir, (1994). "Möj zyciorys". Nowe ksiazki, Nr.6,
- Nalkowska., Zofia. (1995). *Charaktery Medaliony*. Warszawa: PIW
- Szczypiorski, Andrzej. (1997). *Poczqtek*. Poznan: Sens,